

Istoria Devei oglindită în „Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România“

ELISABETA IONIȚĂ

În prețuirea mai puternică a realizărilor obținute de poporul nostru în anii construcției socialiste, a perspectivelor luminoase ce i se deschid, un rol deosebit îl are cunoașterea trecutului istoric, cunoașterea drumului greu și eroic străbătut de cel mai cutezător vlăstar al epocii contemporane a țării – Partidul Comunist Român.

Reorganizat în lumina criteriilor stabilite de către al IX-lea Congres al P.C.R., Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, înfățișează într-o manieră științifică istoria mișcării muncitorești și a partidului nostru de la începuturile afirmării lor și pînă azi, în strînsă legătură cu realitățile politice, economice și sociale ale fiecărei etape de dezvoltare a țării. Redînd lupta eroică desfășurată de clasa muncitoare, de țărănime, intelectualitate, de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sub conducerea partidului comunist, cit și activitatea celorlalte forțe progresiste, materialul vast expus în muzeu înfățișează totodată împrejurările grele în care s-a desfășurat această luptă, înriurirea pe care au exercitat-o asupra mișcării revoluționare o serie de factori interni și externi din acea vreme. Referindu-se la munca ce trebuia desfășurată în continuare pentru îmbogățirea și îmbunătățirea conținutului muzeului, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Va trebui să se continue munca de cercetare în vederea îmbunătățirii continue a prezentării faptelor și documentelor din muzeu, astfel încît ele să redea cît mai complet și veridic istoria revoluționară din țara noastră”¹⁾.

Cum este normal, exponatele din muzeu se referă la evenimentele care au avut loc în întreaga țară. Unul dintre orașele în legătură cu care în muzeu sînt expuse numeroase materiale, este orașul Deva, de numele căruia sînt legate importante momente din istoria poporului român, a mișcării revoluționare și democratice.

„Istoria zbuciumată a poporului român care a năzuit întotdeauna spre un viitor de dreptate și lumină, a consemnat pe aceste meleaguri numeroase fapte de eroism și de dragoste de patrie”²⁾ – spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, în timpul mitingului ținut în orașul Deva, cu ocazia vizitei conducătorilor de partid și de stat făcută pe meleagurile hunedorene în octombrie 1966.

Deva este unul dintre cele mai vechi orașe de pe teritoriul României. Urme

mai vechi care atestă existența unor așezări omenești ne urcă în timp până la daci și romani. Numele Devei relevă la origine o „dăvă”, o cetate dacică. Prezența ei și a așezării daco-romane ce a continuat-o, sînt consemnate în muzeu pe o hartă expusă în prima sală și care se referă la teritoriul pe care s-a format poporul și limba română în decursul mileniului I e.n.

Cîteva panouri mai departe, Deva e prezentă pe o hartă privind dezvoltarea țărilor române în secolele XIV–XVI, referindu-se la strînsele legături economice, politice și culturale între Țara Românească, Transilvania și Moldova. Orașul Deva e marcat aci ca fiind una din cetățile dezvoltate economic, prin care treceau drumuri comerciale ce legau ambele versante ale Carpaților.

Numele Devei este legat de răscoala țăranilor iobagi din Munții Apuseni, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan din anul 1784. Printre exponatele aflate în muzeu referitoare la acest moment istoric este o hartă privind aria răscoalei. Cetatea Deva e menționată ca fiind printre primele locuri unde au avut loc ciocniri ale răsculaților cu armata. Sînt marcate de asemenea satele din împrejurimile cetății din care țăranii s-au ridicat la luptă. E știut că răscoala a izbucnit la începutul lui noiembrie 1784 din satul Curchi. Sutele de țărani răsculați, hotărîți să-și facă singuri dreptate, s-au îndreptat spre Deva, unde nobilimea se refugiase în număr mare, prezentînd cererile lor cuprinse într-un program. La 6 și 7 noiembrie, răsculații au atacat Deva, dar au fost respinși, datorită intervenției armatei habsburgice.

Un puternic imbold în dezvoltarea luptei revoluționare a maselor populare din orașul Deva și împrejurimi, l-au dat o serie de importante evenimente istorice ce au avut profunde repercusiuni în viața țării noastre, cum au fost revoluția română de la 1848, unirea celor două Principate române în 1859, precum și cucerirea independenței de stat în 1877.

Aceste evenimente, după cum se știe, au stimulat dezvoltarea forțelor de producție capitaliste în România, determinînd creșterea numerică a clasei muncitoare. Organizarea proletariatului din țara noastră cunoaște în această perioadă un proces gradat evolutiv, marcat printr-o continuă maturizare politică, rezultat al îmbinării socialismului științific cu mișcarea muncitorească. Ca o consecință firească a acestei activități, în 1893 a luat ființă primul partid politic al clasei muncitoare din România – P.S.D.M.R. Și în Transilvania, ca pe întreg teritoriul țării, mai ales după 1890, ca urmare a creării organizațiilor locale ale P.S.D., mișcarea muncitorească s-a afirmat tot mai mult, intensificîndu-se legăturile dintre socialiștii de dincoace de munte și cei transilvăneni. În muzeu, în sala unde e prezentată perioada de sfîrșit a sec. XIX și începutul secolului XX, se află un tabel cuprinzînd organizații județene din Transilvania ale P.S.D. în anul 1898. Printre județele menționate este și Hunedoara, județ din care făcea parte în acea perioadă și orașul Deva.

Rezultat al activității desfășurate de elementele înaintate socialiste din Deva, totodată și ca o evidentă necesitate a cristalizării formelor de organizare ale muncitorimii, se înmulțește numărul sindicatelor în această regiune. Astfel iau ființă și la Deva sindicate, printre care sindicatul muncitoarelor casnice.

Unul din momentele importante prezentate în muzeu este actul unirii Transilvaniei cu România, la 1 decembrie 1918. Materialul prezentat ilustrează că

înfăptuirea visului secular al poporului român de desăvîrșire a statului național unitar, a fost rodul luptei revoluționare a maselor populare de pe întreg teritoriul țării noastre.

Aportul locuitorilor din Deva și din comunele apropiate a fost însemnat. Organizații social-democrate din diferite centre din Transilvania, după cum și din Deva, se pronunțau pentru despărțirea de statul maghiar și unirea cu România. Efervescența revoluționară care cuprinsese întreaga Transilvanie la sfîrșitul anului 1918, concretizată prin desfășurarea unei revoluții burghezo-democratice, s-a manifestat la Deva prin acțiuni muncitorești-țărănești și ale altor categorii sociale.

În anul 1918, în focul luptelor revoluționare au luat amploare grevele și demonstrațiile în toate orașele principale din Transilvania. În același timp au fost create sfaturi muncitorești, care organizau lupta proletariatului.

Un rol important în pregătirea actului unirii l-a avut Consiliul Național Român, „unicul for care reprezenta voința poporului român”. Alături de acest for central, pe întreg teritoriul Transilvaniei au luat ființă consilii naționale locale. Concomitent s-au înființat și gărzi naționale române. În muzeu, Deva e marcată pe o hartă printre principalele centre din Transilvania unde s-au constituit consilii și gărzi naționale române în preajma lui 1 decembrie 1918.

Dovezi ale contribuției esențiale adusă de locuitorii Devei în vederea înfăptuirii acestui deziderat, sînt și alte exponate prezente în muzeu. Astfel, este expusă hotărîrea de unire a cetățenilor orașului : „Obștea poporului român din Deva, din indemn propriu și fără nici o silă sau ademenire din vreo parte, dă la iveală dorința fierbinte, ce însufletește inima fiecărui român și declară că voința sa nestrămutată este : Voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Banat, Ungaria și Maramureș la Regatul României... În această hotărîre a noastră, așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi, cei de față și tot ce va înălța pururea pe fiii și nepoții noștri”. Urmează numeroase iscălituri.

Un alt document, un „Credințional”, atestă că în cercul electoral al Devei au fost aleși în unanimitate 5 delegați, printre care și dr. Petru Groza, care sînt „autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română... și a contribui cu votul lor la decidera asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan”.

Alături de delegații lor de la Deva, au venit numeroși locuitori, care, împreună cu cei peste 100 000 de români, veniți din întreaga Transilvanie, au aclamat cu entuziasm rezoluția citită de V. Goldiș, care reprezenta voința lor de unire cu România.

Realizată însă, în condițiile regimului burghezo-moșieresc, unirea nu a fost însoțită de satisfacerea revendicărilor vitale ale oamenilor muncii, care aveau să ducă, mai departe, puternice lupte pentru eliberarea socială.

Luptele revoluționare din anii următori au culminat cu greva generală din octombrie 1920, la care a participat întreaga clasă muncitoare, precum și alte categorii de oameni ai muncii.

Muncitorimea hunedoreană – în cadrul căreia masele muncitoare din Deva și-au adus contribuția lor –, alături de proletariatul din întreaga țară, sub con-

ducerea elementelor revoluționare, s-a pregătit intens pentru desfășurarea grevei generale din toamna anului 1920. Deși înfrântă, clasa muncitoare, în frunte cu elementele revoluționare din partidul socialist, au tras concluzia necesității făuririi partidului politic marxist-leninist. La congresul din 8 mai 1921, reprezentanții muncitorimii din această regiune, alături de ceilalți delegați și-au spus cuvântul hotărât și într-un entuziasm general au votat în unanimitate crearea Partidului Comunist Român. Începând din acel moment, clasa muncitoare din România, sub conducerea P.C.R., a fost prezentă și și-a spus cuvântul în toate evenimentele importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social.

Din anul 1924, timp de două decenii, P.C.R. a fost nevoit să activeze în condițiile deosebit de grele ale ilegalității. Reorganizându-și activitatea, potrivit condițiilor noi de muncă, comuniștii au continuat să stea în primele rinduri ale luptei. Dintre organizațiile de masă care activau în mod legal, dar erau sub îndrumarea directă a P.C.R., a fost și Blocul Muncitoresc Țărănesc. Acesta a avut o vastă rețea de filiale în țară, rețea ce poate fi văzută în cadrul unui tabel expus în muzeu, referitor la comitetele regionale și locale ale B.M.Ț. în 1928. Printre acestea figurează și regionala Hunedoara, din care făcea parte și Deva.

În împrejurările legate de desfășurarea marilor bătălii de clasă ale proletariatului din România, de la începutul anului 1933, ale petroliștilor și ceferiștilor, organizate și conduse de partid, au luat naștere o serie de organizații democratice de masă. Printre acestea s-a numărat și organizația democratică a țăranimii muncitoare, Frontul Plugarilor, care în întreaga sa activitate a avut strânse legături cu partidul comunist.

În muzeu se află expuse numeroase materiale – multe originale – referitoare la activitatea desfășurată de această organizație, în Deva și în centrele din împrejurimile ei. Astfel, este expusă fotografia care înfățișează marea adunare a țăranimii de la Deva, din 18 aprilie 1933, cu ocazia ținerii în acest oraș al primului congres al Frontului Plugarilor. În fotografie este prezentat dr. Petru Groza vorbind mulțimii, chemind țăranimea să se unească pentru a putea deveni o forță de luptă.

Pe același panou este expus în original ziarul „Horia” – organul de presă al Frontului Plugarilor, care apărea la Deva. În numărul din 1 aprilie 1933 se poate citi articolul intitulat semnificativ : „18 aprilie 1933”, subliniind importanța acestei date la care avea să se întrunească la Deva întiul Congres al Frontului Plugarilor.

O altă fotografie expusă, prezintă primul sfat al plugarilor hunedoreni, constituit în 1933, din care făcea parte Miron Belea, Ion Moga Fileru, Dumbravă Ionită-Sarmisegetuza și Ion Șuțiu.

În anii următori, P.C.R., care ieșise din focul luptelor revoluționare din anii 1929–1933 cu un prestigiu sporit, cu rindurile întărite, a luat noi măsuri în vederea stringerii legăturilor cu masele muncitoare. În această direcție, organizația de partid din Deva a constituit legătura prin care Comitetul regional P.C.R. Banat a putut realiza o mai bună apropiere de organizațiile de partid din regiune. Comuniștii din Deva în anii 1934–1940 au stat în primele rinduri ale acțiunilor maselor populare din localitate și împrejurimi, pe linia luptei împotriva pericolului fascist, pentru apărarea democrației, a independenței țării și păcii.

În muzeu sînt expuse numeroase materiale care relevă rolul de seamă jucat de orașul și locuitorii Devei gazde și totodată participanți activi la acțiunile democratice, antifasciste.

Lupta maselor a intrat într-o etapă calitativ superioară, o dată cu punerea de către P.C.R. în fața maselor a unor noi și importante sarcini în direcția luptei pentru făurirea Frontului Popular Antifascist, pentru încheierea unor înțelegeri de front popular între diferite organizații și partide. În acest context, a avut loc semnarea acordului de la Băcia (în apropierea Devei), de colaborare democratică, antifascistă, între Frontul Plugarilor și MADOSZ, act de o importanță covârșitoare pe drumul pentru realizarea frontului popular din România. Despre întrunirea comună de la Deva a celor 2 organizații din 3 noiembrie 1935, ne vorbește un articol expus în muzeu. A apărut în ziarul „Crainicul Maramureșului” din 16 noiembrie 1935, sub titlul „Marea adunare de la Deva. O primă manifestație puternică a Frontului Popular Antifascist”. „Frontul Plugarilor din Ardeal – se arată în articol – a ținut la Deva o mare întrunire, la care au luat parte cîteva mii de țărani hunedoreni și delegații Uniunii muncitorilor și țăranilor maghiari (MADOSZ). Adunarea, de care s-a ocupat pe larg presa din Capitală, s-a desfășurat sub semnul a două mari evenimente: „anunțarea pactului încheiat între „Frontul Plugarilor” și MADOSZ”, aprobarea acestuia din partea adunării și manifestul pentru Front Popular Antifascist și aderarea la principiile lui. În mijlocul tulburărilor create de forțele fasciste și diversioniste cu sprijinul guvernului, adunarea aceasta a țăranilor români și unguri apare ca un punct luminos, dînd pildă de înțelegere frățească între neamuri drept răspuns nebuniei șoviniste și arătînd singura soluție pentru masele muncitoare din România: stringerea lor într-un Front Popular Antifascist”.

La indicația partidului comunist pentru generalizarea frontului comun, delegați ai Blocului Democratic, Frontului Plugarilor, Partidului Socialist (Popovici), au semnat în 6 decembrie 1935, un acord democratic antifascist, în comuna Țebea. Fotografia expusă în muzeu înfățișează grupul semnatarilor – printre care deosebim pe dr. Petru Groza, Atanase Joja, P. Constantinescu-Iași, C. Popovici etc., împreună cu țărani localnici, sub gorunul lui Horia, la mormîntul lui Avram Iancu, ca semn de cinstire a luptelor duse în trecut pentru libertatea și prosperitatea poporului.

Prezența activă a Devei în desfășurarea unor evenimente importante își găsește ilustrare în continuarea în Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, prin documente diferite, multe originale. Astfel, este expusă fotografia întrunirii electorale ce a avut loc în orașul Deva, organizată de Blocul Democratic, în ajunul alegerilor parțiale parlamentare din județul Hunedoara din 18 februarie 1936. Scrisoarea purtînd semnătura dr. Petru Groza, trimisă din Deva în mai 1936 lui L. Blaga, relevă succesul categoric obținut de forțele democratice în aceste alegeri.

Deva este prezentă în muzeu și ca fiind unul din orașele țării unde au avut loc manifestări pe linia luptei pentru pace, pentru apărarea independenței și suveranității țării. Astfel, este expus în original un articol apărut în ziarul „Horia” din 31 august 1936, intitulat „O importantă manifestațiune pentru pace la Deva”.

În anii grei de adîncită teroare a dictaturii militarо-fasciste antonesciene, alături de întreg poporul român, comuniștii, masele muncitoare din Deva, au participat la lupta dusă împotriva războiului hitlerist, pentru zdrobirea hitleriștilor, pentru răsturnarea regimului antonescian. În anii 1941–1944 la Deva au fost arestați pentru activitate revoluționară numeroși luptători care au fost judecați în fața curților marțiale și condamnați la ani grei de temniță.

Momentul culminant al luptei îndelungate, plină de sacrificii, dusă de poporul român în frunte cu P.C.R., a fost insurecția național antifascistă din august 1944. Pe o hartă de mari dimensiuni, luminoasă, referitoare la desfășurarea operațiunilor militare în timpul insurecției armate (23–31 august 1944), Deva e marcată ca fiind unul din locurile unde au avut loc acțiuni de luptă ale unităților române și ale formațiunilor patriotice muncitorești, pentru nimicirea și dezarmarea garnizoanei hitleriste din localitate.

23 August 1944, cea mai măreață sărbătoare a poporului nostru, a marcat începutul unei noi perioade de adînci transformări revoluționare democratice, începutul revoluției populare, deschizînd drumul construcției socialismului în România.

După două decenii de activitate în condițiile deosebit de grele ale ilegalității, P.C.R. a devenit partid legal, partid de guvernămînt. Alături de primul număr legal al ziarului „Scînteia” – organul central al P.C.R. – în muzeu sînt expuse ziare ale organizațiilor regionale și județene de partid, apărute în toamna anului 1944. Printre ele se află și ziarul „Zori noi” – organ al fostului Comitet regional Alba–Hunedoara al P.C.R., care apărea la Deva, în str. Decebal nr. 3.

Deva, alături de celelalte orașe ale țării, s-a integrat în noul mers revoluționar al societății noastre, a răspuns cu entuziasm și adînc simț patriotic sarcinilor importante care au stat în fața poporului român, pentru sprijinirea frontului anti-hitlerist, lichidarea rămășițelor feudale printr-o reformă agrară cu adevărat democratică, democratizarea aparatului de stat, refacerea economiei naționale.

Influența P.C.R. în mase a crescut puternic imediat după 23 August 1944. Așa cum scria un locuitor din Deva în articolul apărut în ziarul „Zori noi” din martie 1945, intitulat „Vreau să mă înscriu în Partidul Comunist. Muncitorii și plugarii cer să lupte în rîndurile Partidului Comunist : „Partidul Comunist din România s-a dovedit atît în anii grei de ilegalitate, cit și în perioada de după 23 August 1944, un consecvent și dirz luptător pentru fericirea și libertatea poporului român, pentru o Romînie democratică, liberă și independentă”.

Alte aspecte prezentate în muzeu privind aportul adus de populația orașului Deva în lupta generală a oamenilor muncii din țara noastră, sînt în direcția sprijinului acordat armatei române pe frontul antihitlerist. Acest lucru este relevat de ziarul „Zori noi”, prin articole care aveau ca frontispiciu cuvintele : „Totul pentru front, totul pentru victorie”.

Un aspect important al acestei etape de înfăptuiri revoluționare democratice, o constituie și lupta pentru democratizarea aparatului de stat. Astfel, în muzeu este expus în original un articol apărut în „Scînteia” din noiembrie 1944, o relatare a modului cum s-a desfășurat la Deva în ziua de 26 noiembrie 1944, întrunirea convocată de Frontul Național Democrat, în timpul căreia, așa cum spune și titlul articolului – „Prefectul județului Hunedoara a fost ales de popor”.

În această perioadă, problema agrară și-a găsit o rezolvare deplină. La chemarea P.C.R., țărâimea hunedoreană, la fel ca țăranii din întreaga țară, ajutați îndeaproape de muncitorii veniți de la orașe, a înlăptuit în mod revoluționar reforma, intrând pe moșiile boierești, împărțind pământul. „Comuniștii ajută pe frații lor plugari să înlăptuiască reforma agrară”, se poate citi din articolele apărute în presa locală din Deva, din acel timp.

Din Deva – leagănul de naștere al Frontului Plugarilor – în noiembrie 1944, a fost dat un manifest intitulat „Către toți plugarii din România”, semnat de dr. Petru Groza, Miron Belea, Romulus Zaroni, dr. Almășanu Augustin etc., prin care se dădeau instrucțiuni privind organizarea activității și luptei Frontului Plugarilor în noile condiții.

Cu prilejul reorganizării Frontului Plugarilor, la Deva, în martie 1947, a avut loc o largă manifestație, la care au participat numeroși muncitori și țărani, veniți din întreg județul. În fotografia prezentă în muzeu se văd grupurile de țărani în timpul întrunirii, pe pancarde având scris numele comunelor din care veneau.

În anii construcției socialiste, oamenii muncii de pe aceste meleaguri, alături de întregul popor, au muncit cu elan și entuziasm pentru edificarea noii societăți. În acești ani, județul Hunedoara, a cărei reședință este orașul Deva, a cunoscut o puternică dezvoltare, devenind unul din cele mai înfloritoare și industrializate județe ale României. Acest fapt este menționat și în muzeu, prin fotografii, date, grafice, referitoare la Hunedoara, la Deva și alte centre.

O hartă luminoasă, care oferă o sinteză a procesului de industrializare socialistă a României, ilustrând dezvoltarea țării din punct de vedere industrial, prezintă și realizări obținute de oamenii muncii din Deva și din județul Hunedoara.

Succesele obținute de oamenii muncii de pe aceste meleaguri ale patriei noastre în opera de construire și de desăvârșire a construcției socialiste, își au izvorul în adâncă dragoste pentru țară, în dorința de a contribui la progresul ei.

Cu prilejul vizitei conducătorilor de partid și guvern pe meleaguri hunedorene în octombrie 1966, la întâlnirea cu activul de partid, tovarășul Ceaușescu spunea :

„Cunoscînd istoria glorioasă a poporului nostru, luptele și sacrificiile înaintașilor noștri, strădaniile lor în perfecționarea creației materiale și spirituale, învățăm să prețuim și să iubim mai mult, mai profund, cuceririle prezentului, să facem totul pentru a le dezvolta, pentru a făuri istoria nouă a patriei noastre, istoria socialismului și comunismului. Cunoașterea acestor tradiții, ne învață să prețuim libertatea, independența, suveranitatea națională, dobîndite cu atîtea jertfe, ne obligă să muncim și mai viu pentru a consolida necontenit aceste cuceriri de preț ale progresului nostru, pentru a face mereu mai luminos, mai strălucitor chipul patriei noastre, ne obligă și facem totul pentru ca poporul român, națiunea noastră, România socialistă, să fie totdeauna o țară liberă și independentă în rindurile țărilor socialiste, în rîndul țărilor întregii lumi”³⁾.

Vizitînd „Muzeul de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România”, călătorul, de unde va veni el, va avea satisfacția ur-

măririi pe documente a unui drum eroic de luptă a poporului român, a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră, a Partidului Comunist.

Pe fondul general al unei istorii glorioase, vizitatorul va putea întâlni în muzeu – așa cum ne-am străduit să relevăm în această comunicare – și o serie de aspecte din trecutul de luptă al locuitorilor Devei, oraș care-și aniversază în anul celui de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, împlinirea a 700 de ani de la prima atestare documentară a existenței sale.

N O T E

1. Nicolae Ceaușescu : „**Partidul Comunist Român – continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România**”, Editura politică, București, 1966, pag. 10.
2. „**Scinteia**”, anul XXXVI, nr. 7125, din 8 octombrie 1966.
3. Nicolae Ceaușescu : „**România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste**”, Editura politică, București, 1968, vol. II, pag. 57.

L'ISTOIRE DE DEVA À TRAVERS LES DOCUMENTS DU „MUSÉE DE L'HISTOIRE DU PARTI COMMUNISTE, DU MOUVEMENT RÉVOLUTIONNAIRE ET DÉMOCRATIQUE DE ROUMANIE”

R é s u m é

A l'aide de documents appartenant au „Musée de l'histoire du Parti Communiste, du mouvement révolutionnaire et démocratique de Roumanie”, l'auteur relève une série d'aspects du passé de lutte des habitants de Deva.